

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

КОХАН Наталя Михайлівна

УДК: 7.038.541

**ЛЕНД-АРТ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО
ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ**

Спеціальність 17.00.07 – Дизайн

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Харківській державній академії дизайну і мистецтв
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат архітектури, доцент
Розенфельд Максим Ілліч,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
доцент кафедри дизайну середовища

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Рибалко Світлана Борисівна,
Харківська державна академія культури,
завідувач кафедри мистецтвознавства, літературознавства
та мовознавства

кандидат мистецтвознавства, доцент
Чернявський Костянтин Володимирович,
Національна академія образотворчого
мистецтва та архітектури
доцент кафедри графічних мистецтв

Захист відбудеться 16 квітня 2019 р. об 11:00 год. на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 64.109.01 у Харківській державній академії дизайну і мистецтв за
адресою: 61002, м. Харків, вул. Мистецтв, 8.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківської державної академії
дизайну і мистецтв за адресою: 61002, м. Харків, вул. Мистецтв, 8.

Автореферат розіслано 15 березня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Є. О. Котляр

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціокультурні, політичні та економічні трансформації, що відбувалися у другій половині ХХ ст., зумовили появу нових художніх практик. Одна з них – ленд-арт – мистецтво, у якому «творчим матеріалом» слугує земля. Твори художників ленд-арту послужили стимулом для розвитку ландшафтного дизайну, змінили уяву про можливості роботи з довкіллям. Стрімке поширення цієї новітньої творчої практики у світі пояснюється її універсальністю, можливістю її застосування у дизайні житлового середовища (як інтер'єрі, так і міському просторі), у створенні об'єктів естетичного, політичного, соціологічного спрямування, у розв'язанні проблем екологічного характеру.

Попри очевидну практичну значущість вивчення майже піввікового досвіду світового ленд-арту для розвитку вітчизняного ландшафтного дизайну ця галузь мистецької та дизайнерської діяльності не набула усебічного вивчення. Отже потреби дизайнерської та художньої практики, слабка наукова розробка теми зумовлюють актуальність вивчення українського та зарубіжного дискурсів у галузі ленд-арту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 р. № 37 «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження її досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфер». Наукова робота є частиною науково-дослідної роботи ХДАДМ у межах держбюджетних тем: «Методологія інноваційного дизайну у контексті науково-технічного прогресу і глобальної екологічної кризи» (№ 0107U0002131, 2005–2006 р.), «Формування і розвиток парадигми екологічного дизайну» (№ 0111U003934, 2011–2012 р.) та «Логіко-семіотичне моделювання візуального простору: культурні та філософські аспекти» (№ 0107U002131, 2012–2014 р.).

Мета дослідження полягає у розробці загальної картини розвитку ленд-арту в контексті ландшафтного дизайну. Для досягнення мети поставлені такі **завдання**:

- установити ступінь вивченості означеної теми у закордонних та вітчизняних джерелах; обґрунтувати джерельну базу та вибір методів дослідження;
- з'ясувати витоки явища ленд-арту;
- уточнити понятійний апарат ленд-арту і ландшафтного дизайну;
- визначити типологію творів ленд-арту;
- висвітлити історію розвитку зарубіжного ленд-арту з урахуванням дизайнерської складової, уточнити періодизацію;

- систематизувати фактографічні матеріали щодо вітчизняного ленд-арту, окреслити періодизацію його розвитку;
- розкрити особливості української та зарубіжної практики ленд-арту;
- виявити принципи та способи формування концепції творів ленд-арту як об'єктів ландшафтного дизайну (арт-ландшафтів);
- окреслити перспективи подальших досліджень.

Об'єкт дослідження – ленд-арт як галузь художньо-проектної діяльності.

Предмет дослідження – історія розвитку, принципи та способи формування дизайну ландшафтного середовища із залученням об'єктів ленд-арту.

Методи дослідження. У дисертації використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: компаративний, формальний, семантичний, образно-стилістичний аналіз, а також методи систематизації, типологізації, фотофіксації.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від другої половини ХХ ст. до сьогодення – час формування й розвитку ленд-арту. Стародавні пам'ятки (мегалітичні споруди, геогліфи, кургани – *протоленд-арт*) і авангардні течії початку ХХ ст. розглядаються як передумови розвитку ленд-арту.

Територіальні межі дослідження охоплюють країни Західної Європи, а також США, Японію, Австралію, Нову Зеландію, Канаду та Україну.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі уперше:

- розроблено загальну картину розвитку ленд-арту в контексті ландшафтного дизайну;
- визначено типологію творів ленд-арту;
- запропоновано періодизацію розвитку українського ленд-арту, визначено його особливості та представників;
- визначено принципи формування концепції творів ленд-арту як об'єктів ландшафтного дизайну (контекстний і міфопоетичний), вказані способи їх організації;
- уведено до наукового обігу новітні імена, твори, терміни (протоленд-арт, тимчасовий арт-ландшафт);

удосконалено:

- визначення термінів «ленд-арт», «арт-ландшафт»;
- періодизацію зарубіжного ленд-арту.

набуло подальшого розвитку уявлення про арт-ландшафти (із залученням об'єктів ленд-арту) як необхідного чинника у формуванні «інтелектуального» ландшафтного простору.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає у розробці термінологічно-понятійного апарату теми, її концептуалізації у контексті дизайнерської проблематики. Результати та матеріали наукової праці можуть

стати основою для подальших міждисциплінарних досліджень, використовуватися у дизайнерському проектуванні та підготовці дизайнерів у закладах вищої освіти, у подальшій розробці історико-теоретичних проблем мистецтвознавства, підготовці підручників і навчальних посібників для дизайнерських закладів освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень і висновки, що містяться в дисертації, доповідалися та обговорювалися на 15 наукових конференціях. Серед них: Міжнародна наукова конференція «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції», Суми, Сумський державний політехнічний університет, 2005 (доп.: «*Опыт неклассического вида искусства в творческом развитии студента*»); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи», Луганськ, Луганський державний інститут культури і мистецтва, 2005 (доп.: «*Украинский ленд-арт*»); Міжнародна науково-методична конференція «Дизайн-освіта 2005: тенденції розвитку та інтеграції в європейський освітній простір», Харків, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2005 (доп.: «*Исследование основных тенденций развития ленд-арта*»); Всеукраїнська наукова конференція «Дизайн-освіта 2006: пошуки нової естетичної парадигми в сучасному дизайні», Харків, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2006 (доп.: «*Особенности американского и европейского ленд-арта*»); Міжнародна науково-методична конференція «Дизайн-освіта 2007: головні вектори розвитку вищої дизайнерської освіти в контексті Болонського процесу», Харків, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2007 (доп.: «*Ленд-арт в Могрице – 9 лет. Особенности его произведений*»); Міжнародна наукова конференція «Європейское искусство на рубеже веков: прошлое в настоящем», Суми, Сумський державний політехнічний університет, 2007 (доп.: «*Ленд-арт. Категория символических вмешательств*»); Науково-методична конференція професорсько-викладацького складу і молодих вчених «Дизайн-освіта 2009: сучасна концепція дизайн-освіти України», Харків, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2009 (доп.: «*Экология и ленд-арт. Пути решения*»); VII міжнародний форум «Дизайн-Освіта 2013: Дизайн-освіта в Україні: перспективи розвитку», Харків, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2013 (доп.: «*Исследование структуры произведений ленд-арта*»); III Міжнародна наукова конференція «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції Суми, Сумський державний політехнічний університет, 2013 (доп.: «*Ленд-арт: проблема закрытого пространства*»); Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності та професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю», с. Мала Білозерка Василівського р-ну

Запорізької обл., Малобілозерська спеціалізована естетична школа-інтернат II-III ст. «Дивосвіт» Запорізької обл. ради, Асоційованої школи ЮНЕСКО, 2016 (доп.: *«Ленд-арт як тенденція розвитку в екологічній освіті»*); Всеукраїнська науково-практична конференція «Функції дизайну в сучасному світі», Суми, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2017 (доп.: *«Геопластика в произведениях ленд-арта»*); IX Міжнародний форум «Дизайн-освіта 2017», «Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи» та «Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття», Харків, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2017 (доп. *«Контекстный и мифопоэтический принципы ленд-арта, как основа реализации художественно-коммуникативных функций в ландшафтном дизайне»*); IV Міжнародна науково-практична конференція із залученням веб-ресурсів «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції», Суми, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2017 (доп.: *«Ленд-арт и ноосферный подход в дизайне»*); Міжнародна наукова конференція «Функції дизайну в сучасному світі: виміри 2018», Суми, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2018 (доп.: *«Ноосферное мышление в ленд-арте и ландшафтном дизайне (на примере произведений К. Друри и Ч. Дженкса)»*).

Наукові результати дослідження впроваджені у практичну художню та дизайнерську діяльність; висвітлені у виступі на міжнародному симпозіумі ленд-арту «Простір покордоння» (Сумська обл.), а також використані під час підготовки та проведення студентської конференції з ленд-арту в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Публікації. Основні положення дисертації були оприлюднені в 23 наукових публікаціях: 11 з них у фахових наукових збірках, які входять до переліку МОН України, 2 – в закордонному науковому виданні, 10 – у збірках матеріалів наукових конференцій.

Структура й обсяг роботи. Робота містить вступ, три розділи, висновки, перелік використаних джерел (352 позиції), ілюстративні таблиці (15 стор.) та ілюстрації на 87 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 328 сторінок, з них основний текст – 170 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено територіальні та хронологічні межі; схарактеризовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію основних результатів роботи.

РОЗДІЛ 1. «ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ» містить огляд наукових джерел та обґрунтування методів дослідження. У *підрозділі 1.1. «Стан наукової розробки теми»* здійснено аналіз фахової літератури в контексті проблеми дослідження, визначено провідні наукові підходи та лакуни у її вивченні. Зокрема зазначено, що деякі аспекти історичного розвитку ленд-арту в Америці, Європі й Азії розглянуті у працях С. Беттгер, М. Гудінга, Ж. Іпполіто, Д. Кастнера, Е. Кордік, М. Лайлаха, Е. Ролінгс, Д. Слімана, Акіко Такасуе, Б. Тафнелла, Б. Уолліса; С. Уолліса, У. Фурлонга; Н. Хорісаки-Крестенс. У дисертації використані фактографічні та візуальні матеріали, репрезентовані у працях зазначених вчених, констатовано розбіжності в термінології та періодизації ленд-арту.

Стосовно українського ленд-арту зауважено, що основні етапи розвитку українського ленд-арту й аналіз окремих об'єктів міститься у статтях Г. Вишеславського. Решта публікацій торкається переважно царини арт-критики. Отже, назріла необхідність формування загальної картини розвитку світового ленд-арту з урахуванням дизайнерської проблематики та українського досвіду.

Загальнотеоретичним фундаментом наукової роботи стали праці з історії розвитку мистецтва і дизайну, зокрема роботи таких теоретиків, як Р. Арнхейм, В. Аронов, О. Бойчук, О. Генісаретський, К. Глущенко, У. Гомперц, Д. Горбачов, Я. Демиденко, В. Даниленко, В. Кандинський, Н. Ковешнікова, А. Моргунов, В. Рунге, О. Спіркіна, Т. Тюріна та ін. Розумінню трансформацій, які відбувалися в мистецтві й дизайні сприяли роботи філософів Г. Гадамера, М. Гайдеггера, К. Уїлбера та ін. Важливий для цього дослідження аналіз художньо-проектних практик межі ХХ–ХХІ ст. міститься у роботах Н. Барсукової, В. Гаврилова, А. Демшина, С. Крилова, О. Чепелик та ін.

В аналізі ситуації, що склалася в мистецтві ХХ ст., та ключових моментів, які сприяли виникненню ленд-арту, дисертант спиралася на наукові розробки К. Андреевої, М. Байбакової, Б. Гройса, Л. Ліппард, Ж. Маркаде, Р. Морріса, К. Раткліффа, Д. Сараб'янова, В. Сидоренка, А. Федорука, М. Фріда, С. Хан-Магомедова, А. Шувалової.

У *підрозділі 1.2. «Обґрунтування джерельної бази та методів дослідження»* вказано, що у роботі важливим підґрунтям стали офіційні веб-сайти художників ленд-арту, ландшафтних дизайнерів, фестивалів, арт-центрів і парків, а також віртуальні бібліотеки. За допомогою картографічного сервісу «Карти Google» отримана і проаналізована ландшафтна ситуація кожного з розглянутих творів ленд-арту.

У роботі також використані матеріали: фестивалів «Ечиго Тцумарі Арт Філд» (Японія), «Арті Селла» (Італія) і «Шомон-Сюр-Луар» (Франція); Парку скульптур «Філдз», об'єкти Міжнародного центру мистецтв Омі у графстві

Колумбія (Нью-Йорк, США), Арт-центру Сторм Кінг в Маунтенвейлі (Нью-Йорк, США), приватного парку-ферми Гібса в гавані Кайпара (Окленд, Нова Зеландія).

Під час роботи використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, методи ретроспективного й формального аналізу застосовані в побудові ретроспективної картини розвитку ленд-арту й виявленні його генетичного коріння. Історико-порівняльний метод і прийоми семантичного, формального, образно-стилістичного аналізу дозволили розглянути ленд-арт у контексті історичного, художнього й культурного розвитку. Серед теоретичних методів наукового дослідження застосовані методи індукції, узагальнення й абстрагування.

РОЗДІЛ 2. «ГЕНЕЗИС ЛЕНД-АРТУ В ХУДОЖНІЙ ТА ДИЗАЙНЕРСЬКІЙ ПРАКТИЦІ». У підрозділі *2.1. «Понятійний апарат роботи»* розглянуто тлумачення термінів «сучасне мистецтво», «ленд-арт», «ландшафт», «ландшафтний дизайн», «арт-ландшафт», «малий сад». З'ясована відмінність між визначеннями «сучасного мистецтва» у західній, російській та українській науковій літературі. Виділені загальні позиції, які й підтвердили, що ленд-арт належить до сучасного мистецтва.

Визначено, що питання термінології в ленд-арті розглядали П. Бевза, О. Бойчук, Г. Вишеславський, Е. Люсьє-Сміт, А. Можейко, Д. Сліман, Р. Смітсон, С. Хантер та ін. Найбільш пізня версія визначення цього художнього явища належить Г. Вишеславському та розглядається дисертантом як база.

З'ясовано, що для періоду становлення ленд-арту характерний термін «земляні роботи» («Earthworks») і «земляне мистецтво» («Earth Art»). У процесі розширення цієї сфери виникла більш містка назва – «ленд-арт» («Land Art»). «Earthworks» і «Earth Art» стали формами ленд-арту. Інші варіанти назви не отримали розвитку в теорії мистецтвознавства. Встановлено ширше поняття, що поглинає ленд-арт і містить інші художні практики, спрямовані на взаємодію з довкіллям – «енвайронмент» («Environmental Art»). Ленд-арт у складі «енвайронменту» розглядають С. Бовер і Г. Вишеславський. З енвайронментальною естетикою ленд-арт пов'язує Л. Бичкова. В енвайронменті задіяні всі чуття: зір, дотик, слух, нюх, що характерно й для творів ленд-арту. Стабільність форми стає необов'язковою (з'явився фактор часу).

У підрозділі висвітлені розбіжності тлумачення і стосовно понять «ландшафтний дизайн» і «ландшафт». Установлено, що використовуваний за кордоном термін «landscape design» має ширше трактування, яке відповідає за змістом ландшафтному проектуванню різних об'єктів від невеликих композицій при будівлях до відкритих просторів великих розмірів. Категоріальний апарат дослідження розширений терміном «арт-ландшафти», уперше сформульованим О. Забеліною. В. Сотникова називає їх «стильовими напрямками». М. Демидко та О. Євсєєва «арт-ландшафти» відносять до групи малих садів. Визначення «малих

садів» дають Б. Вяткина й О. Гетманченко. У західній практиці «арт-ландшафти» одержали назви «радикальні ландшафти» (J. Amidon), «сучасні сади» (J. Brown), «сади нових технологій» (G. Taylor, G. Cooper). Запропоновано уточнення змісту терміну «арт-ландшафт»: *«Арт-ландшафт – це антропогенна композиція з використанням природних і штучних компонентів, в якій ідея превалює над традиційними характеристиками об'єкту ландшафтного дизайну»* (Н. Кохан).

У підрозділі **2.2. «Витоки ленд-арту»** аналіз наукового й візуального матеріалу показав, що генетичним корінням сучасного ленд-арту можна вважати прадавні мегалітичні споруди. Ці об'єкти, в аспекті вивчення процесів розвитку ленд-арту, слід розглядати як *протоленд-арт*. Їхні специфічні особливості, застосовуються (або можуть застосовуватися) у творах сучасного ленд-арту, а саме: звукові й візуальні ефекти, будівельні технології. До типу тимчасових (недовговічних) творів протоленд-арту запропоновано відносити твори, позначувані як «кола на полях». Звернено увагу на новий ракурс протоленд-арту, що має механізми «антихаотичного», «біогенного» впливу на довкілля. Передбачається, що подальше їхнє дослідження й використання у творах ленд-арту може гармонізувати природний й міський простори.

Розглянуто твори ленд-арту, які підготували фундамент для становлення цього художнього явища в мистецтві (період ранніх експериментів у цій сфері відбувався в Америці, Європі, Японії). Тоді художники сформувавши мету ленд-арту (пошук автентичності, справжності) й накреслили його подальше різноманіття, що знайшло вираження не тільки в розмірах, матеріалах, формі демонстрації, наявності (відсутності) людини, але й у шляхах розвитку, таких як, наприклад, екологічні проекти. Деякі твори ленд-арту перемістилися в новій якості в міське середовище і стали об'єктом ландшафтного дизайну.

У підрозділі **2.3. «Становлення та розвиток ленд-арту в Європі та США»** зазначено, що перша виставка «Earthworks», яка відбулася наприкінці 1968 року в Нью-Йорку засвідчила факт існування ленд-арту як художнього явища. Вона виявила й підтвердила можливість розробки й демонстрації творів ленд-арту не тільки у відкритому просторі (Р. Лонг, Р. Морріс, К. Ольденбург, Р. Смітсон, А. Сонфіст, Нобуо Секін, Кадзуо Ширага), але й закритому (У. Де Марія). Встановлено, що в ранній практиці ленд-арту крім землі були й інші матеріали: каміння, живе, оброблене і необроблене дерево, сніг, трав'яний покрив, металеві труби, листовий метал, листовий пластик. У подальшому це коло розширилося. У творах ленд-арту з'явилися бетон, папір, тканина, віск, археологічні артефакти, тощо. Людина виступила не тільки в ролі дійової особи, яка здійснює акції, але й стала основою (або частиною) твору.

У підрозділі висвітлено особливості розвитку зарубіжного ленд-арту (Америка, Європа), уточнено періодизацію розвитку цього виду творчої діяльності (етапи – Д. Кестнер, Б. Уолліс; фази діяльності – Б. Тафнелл).

Авторський варіант включає досить тривалий етап формування ідеї використання землі як художнього матеріалу і створення у цій сфері перших експериментів до факту офіційного визнання цього явища (першої виставки «Earthworks») та враховує дизайнерський аспект у розвитку ленд-арту.

У підрозділі 2.4. «*Типологія творів ленд-арту*» з'ясовано, що варіант типології, запропонований М. Гудінгом, розглядає тільки твори ленд-арту. Типологія Д. Кестнера охоплює й інші художні практики енвайронменту. Підкреслено, що в обох варіантах виявлені роботи, які створюються й демонструються тільки в закритих просторах. Тому у виділене базове визначення «ленд-арту» Г. Вишеславського нами внесене доповнення щодо місця формування твору (відкритий або закритий простір).

Встановлено, що твори ленд-арту можуть мати стабільні й нестабільні характеристики. Матеріалом твору з нестабільною формою можуть бути газуваті середовища (пара, дим), рідкі середовища, які вільно розтікаються (або течуть) та (або) розчинені в них речовини, а також плавучі об'єкти. На цій підставі запропоновано диференціювати твори ленд-арту як стабільні й тимчасові (де форма з часом змінює свою конфігурацію).

У підрозділі 2.5. «*Формування ленд-арту в Україні*» здійснено аналіз розвитку українського ленд-арту. В поступовому розвитку цього явища в Україні виділено два етапи. Перший – *становлення ленд-арту* (кін. 1940-х – кін. 1960-х років) – розкриває ситуацію пошуків взаємодії із землею (водою) як художнім матеріалом і довкіллям, простором художнього вираження (Б. Лобановський «Вагон» (1972); нереалізований масштабний проект Л. Войцехова «Ніагарській фонтан», розробки Г. Вишеславського, Л. Войцехова, В. Хруща). У ньому зібрані перші експерименти, які головним чином проходили у Москві. З розпадом СРСР творчі експерименти українських авторів у цій галузі перемістилися в Україну. Другий етап – *формування українського ленд-арту як самостійної галузі творчості* (1992 – дотепер) – характеризується поступальним рухом цього явища (продовжується дослідження можливостей взаємодії з ландшафтом). Відзначено важливі події, що відбулися в історії українського ленд-арту: створення парку ленд-арту в Миропіллі (Сумська область) (2013) і арт-центру «Могриця» (Сумська область) (2014). Однак масштабних творів, що мають екологічну спрямованість і які практично відновлюють екосистему місцевості, характерних для третього етапу світового розвитку, поки в Україні не створено.

Вказано, що за способами формування творів ленд-арту українські автори наближаються до європейських художників, унеможливленням «агресивного втручання» у природне середовище способом перевертання величезних пластів землі. Українські автори так само, як і європейські, зосереджені на будівництві споруд (об'єктів) та процесі-дії (спостереженні, ходінні, викладанні каменів за

певною конфігурацією й демонстрації тіла людини як художнього об'єкта, що змінюється, поринає в землю або виходить з неї).

Зазначено, що в українському ленд-арті (на відміну від світового) меншою мірою реалізовано його потенціал у дизайнерській діяльності, цей процес лише набуває розвитку.

РОЗДІЛ 3. «ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ТВОРУ ЛЕНД-АРТУ ЯК ОБ'ЄКТА ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ». У підрозділі 3.1. «*Контекстний принцип*» встановлено, що одним із провідних принципів розробки концептуального рішення майбутнього арт-ландшафту є робота з контекстом. Дизайнер візуалізує дещо характерне для цієї території в сьогоденні (або минулому). Проаналізовано способи створення об'єктів ландшафтного дизайну – контекстних арт-ландшафтів щодо основного матеріалу їх створення: землі, каменю, дерева і штучних матеріалів; зазначені варіанти їхнього поєднання. Зазначено, що арт-ландшафт може бути сформований тільки за допомогою геопластики, а також у поєднанні геопластики з іншими матеріалами, водними джерелами й об'єктами (так само виконаними з різних матеріалів: металу, каменю тощо). Камінь у контекстних арт-ландшафтах може самостійно формувати арт-ландшафт (моделювати поверхню й (або) бути об'єктом ленд-арту), поєднуватися з геопластичними перетвореннями рельєфу, рослинністю, металевими конструкціями, а також – із технічними пристроями. Об'єкти ленд-арту (будови) можуть бути споруджені традиційним способом (на основі з'єднувального розчину – цементу) або методом «сухої кладки». У творах ленд-арту, де основу становлять живі дерева, останні виокремлюються із середовища шляхом зміни їхнього кольору (фарбування) або поєднання живого дерева з об'єктами неживої природи (каменем) чи інсталяцією, встановленою між ними. У парі дерево-камінь спостерігається ефект зміни їхньої домірності (мірою зростання першого). У тих випадках, коли дерево застосовується як нежива природа (оброблене й необроблене), з нього формується об'єкт(и). Окреслено способи створення об'єкта: об'єкт створений тільки з дерева або в поєднанні з живим деревом і (або) металевими конструкціями. Залежно від матеріалу *контекстний арт-ландшафт організовується шляхом моделювання рельєфу (земля (геопластика), камінь) і (або) створення об'єкта (камінь, дерево), а також формування інсталяції зі штучних матеріалів або «інсталяційного рішення», за допомогою живих дерев.*

У творах ленд-арту зі штучними матеріалами, крім арт-ландшафтів, створених на постійній основі, виділені *тимчасові арт-ландшафти* (дано авторське визначення цьому поняттю). Основний спосіб формування тимчасових арт-ландшафтів – це *парадоксальна дія: повторення й приховування зовнішнього вигляду (об'єму) реального об'єкта штучним матеріалом.*

У підрозділі **3.2. «Міфопоетичний принцип»** зазначено, що його сутність полягає в художньому осмисленні вигаданих дизайнером міфів (історій) або абстрактних ідей. Такі арт-ландшафти створені з тих самих матеріалів, що й контекстні, а саме: *земля, камінь, дерево і штучні матеріали*. Геопластика в міфопоетичних творах ленд-арту «працює» так само, як і в контекстних: формує рельєф відповідно до ідеї дизайнера, як самостійно, так і в поєднанні з іншими матеріалами, водними джерелами й об'єктами.

Установлено дві особливості в застосуванні каменю, що виникли в цій групі творів: використання каменю (валуна) як самостійного твору ленд-арту і створення ілюзії подолання гравітації. Способи моделювання поверхні й поєднання (з геопластикою, рослинністю, металевими конструкціями) аналогічні контекстуальним творам ленд-арту. Так само подібними є способи формування арт-ландшафтів за допомогою дерева, як матеріалу неживої природи; способи використання живого дерева відрізняються. Дизайнери створюють із живих дерев об'єкти, переплітаючи стовбури або прищеплюючи їх один до одного. Для деяких із них (на початок зростання) встановлюють підтримувальну конструкцію (дерев'яну, металеву), що «росте» разом з об'єктом до набуття ним стійкого стану.

У групі творів зі штучними матеріалами виділилася тільки практика *тимчасових арт-ландшафтів*.

У підрозділі **3.3. «Інтеграція арт-ландшафтів у сформовану ландшафтну структуру»** з'ясовано два варіанти інтеграції арт-ландшафтів (об'єктів ландшафтного дизайну) у сформовану ландшафтну структуру: «Арт-Ландшафт» і «Галерея арт-ландшафтів». Перший ступінь інтеграції «Арт-Ландшафт» передбачає залучення поодинокого твору ленд-арту у сформовану ландшафтну структуру. Під поодинокими творами ленд-арту розуміються невеликі роботи й парки, що становлять єдиний художній простір на цій території. Композиційна структура парку (арт-ландшафту) може бути проста і складна. Складну мають парки які об'єднують взаємозалежні між собою композиції ленд-арту, що розкривають частини однієї великої теми.

З'ясовано, що в міському середовищі арт-ландшафти тривалого «існування» (понад 5 років) вирізняються межами; арт-ландшафти нетривалого існування (менше 5 років) і тимчасові (менше 1 року) не мають спеціально створених меж. Межами можуть бути пішохідні й автомобільні дороги, водні перешкоди, інша за фактурою й кольором поверхня, масив дерев і перепад рельєфу. У природному середовищі арт-ландшафти, як правило, меж не мають. Помічено, що у міському середовищі переважають невеликі контекстуальні роботи; масштабні твори (парки), переважно, мають міфопоетичну концепцію.

Другий ступінь інтеграції – «Галерея арт-ландшафтів» – це залучення у сформовану ландшафтну структуру від двох і більше арт-ландшафтів, що

мають різну тему, концепцію і, можливо, різних авторів. Як правило, це невеликі арт-ландшафти, створені у природному середовищі. Для них характерна відсутність меж.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження окреслило низку актуальних питань, розв'язання яких дозволило сформулювати такі висновки:

1. У результаті *аналізу фахової літератури* та інших інформаційних джерел за темою дослідження доведено відсутність фундаментальних праць, присвячених ленд-арту, як об'єкту ландшафтного дизайну. Переважна більшість публікацій висвітлює окремі мистецтвознавчі питання, залишаючи поза межами наукового аналізу принципи та засоби побудови арт-ландшафтів, питання типології творів ленд-арту та їх інтеграції у сформовану ландшафтну структуру (що є необхідною складовою теорії та практики ландшафтного дизайну). Потребують уточнення питання термінології та хронології у розвитку світового ленд-арту.

2. З'ясовано, що *джерела ленд-арту* містяться у мистецтві ХХ ст. (від *редимейдів до мінімалізму*). Проте *первинними спорудами*, що візуально асоціюються із творами ленд-арту і слугують джерелом натхнення художників, є *прадавні пам'ятки та «кола на полях» (протоленд-арт)*. Уперше введено в обіг поняття – *протоленд-арт*. Інформація про сприятливий вплив прадавніх мегалітичних споруд на довкілля й ідея «ноосферного підходу» до дизайну вказали на *новий ракурс вивчення ленд-арту* як механізму «антихаотичної», «біогенної» дії на довкілля.

3. Встановлено, що ленд-арт *має двоїсту сутність*: він є художнім явищем і може розглядатися як твір сучасного мистецтва і, водночас, може бути об'єктом дизайнерського проектування. Розмаїття назв цього виду художньої діяльності (ленд-арт, «земляне мистецтво», «неможливе мистецтво», «мистецтво у довкіллі», «традиції Sky-art, Sea-art, Land-work» тощо) та варіанти його *визначення* не враховують дизайнерської складової. У роботі констатовано, що більш широким поняттям, яке охоплює ленд-арт і похідні від нього художні й дизайнерські практики, спрямовані на взаємодію із довкіллям, є «енвайронмент» («Environmental Art»). Художньо-проектні розробки у галузі ленд-арту, які передбачають присутність людини, використання їх тим чи іншим чином у житловому середовищі прийнято вважати галуззю ландшафтного дизайну.

4. У роботі визначено *основні типи творів ленд-арту*: за ознакою часу – постійні й тимчасові, за ознакою простору – розташовані у відкритому або закритому просторі (інтер'єрі); за масштабом і композиційною структурою – «арт-ландшафт» (невеликий за розміром антропогенний ландшафт із простою

композиційною структурою) і «арт-ландшафт-парк» (займає територію парку, може розроблятися як монокомпозиція або як група ландшафтних композицій, об'єднаних однією темою і композиційним рішенням), за ступенем інтеграції у сформовану ландшафтну структуру – «арт-ландшафт» (єдиний художній простір на території) та «Галерея арт-ландшафтів» (два і більше арт-ландшафтів різної тематики на одній території).

5. У результаті аналізу фактографічних матеріалів запропоновано *етапи розвитку ленд-арту як світового мистецького та дизайнерського явища*:

- *становлення ленд-арту* (кін. 1940-х – кін. 1960-х р.): ідея використання землі як художнього матеріалу (Ісаму Ногучі), перші твори у відкритому та закритому просторі; перші твори з ознаками ландшафтного дизайну (Г. Байер «Земляний Курган», США, 1954 р.) та екологічна посадка рослин (А. Сонфіст «Пейзаж часу», США, 1965 р.). Твори ленд-арту відрізняються за розміром, матеріалом, формою, місцем демонстрації, наявністю (відсутністю) в них людини.

- *формування та визнання ленд-арту як художнього явища* (кін. 1960-х – кін. 1970-х р.): перші акти інституалізації та музеєфікації творів ленд-арту: експозиції в Арт-Центрі Сторм Кінг, Арт-Центрі Омі, Музеї образотворчих мистецтв (Нью-Йорк). Формування двох напрямів у розвитку арт-ландшафту (із залученням творів ленд-арту): як частки арт-експозиції та як об'єкта ландшафтного дизайну. Розширення діапазону матеріалів: крім традиційних (земля, камінь, дерево), використовуються віск, папір, тканина, метал, бетон, скло та ін.; людина стає об'єктом твору; збільшуються масштаби робіт.

- *застосування наукових здобутків у ленд-арті та ландшафтному дизайні* (кін. 1970-х – дотепер.): новий рівень розуміння формування творів ленд-арту, де об'єднуються знання з різних галузей науки і практики; порушення художниками проблеми відновлення територій, зіпсованих діяльністю людини; розробка камерних арт-ландшафтів (Й. Бойс) та арт-ландшафтних парків (Г. Байер, М. Хейзер). Розширення спектру матеріалів і технологій, будівництво найбільш масштабних творів ленд-арту (М. Хейзер «Місто», поч. 1972; Ч. Росс «Зірка АХИЗ», поч. 1976; Д. Таррел «Кратер Роден» поч. 1977).

6. У розвитку українського ленд-арту визначено два етапи:

- *становлення українського ленд-арту* (поч. 1970-х – 1992 р.): поява перших творів з використанням землі як художнього матеріалу; *поодинокі твори у відкритому просторі*: виставка у відкритому просторі «АПТАРТ за парканом» (Москва, 1983 р.); експерименти із власними тілами (Л. Скрипкіна, О. Петренко (Одеса, 1984-1985 рр.); подорож-спостереження покинутого жителями українського села та використання реди-мейдів у творах із залишених побутових речей (О. Бабак, О. Бородай, 1989); акції та об'єкти з елементами ленд-арту;

- формування українського ленд-арту як самостійної галузі творчості (1992 – дотепер): перші твори без домішок акціонізму як у відкритому просторі, так і в інтер'єрі; інституалізація ленд-арту: вітчизняні та міжнародні фестивалі, симпозиуми ленд-арту («АртПоле», «Весняний вітер», «Міфогенез», «Трипільське коло», «Хортиця», «Шешори», «Простір покордоння» та ін.). Розробка у 2013–2014 р. перших арт-ландшафтів як частки арт-експозиції (парк ленд-арту в с. Миропілля й арт-центр с. Могриця Сумської обл.)

7. У результаті аналізу емпіричного матеріалу визначено особливості світової та вітчизняної практики ленд-арту. Зокрема встановлено, що світова практика ленд-арту розвивається у трьох вимірах: як галузь сучасного мистецтва, дизайнерська практика та ефективний засіб вирішення екологічних проблем. Натомість український ленд-арт від початку тяжів до акціонізму з підкресленою соціально-політичною тематикою, згодом зосередився на роботі з доквіллям, дизайнерська складова розвинена меншою мірою.

Тематично арт-ландшафти західного світу побудовані на асоціаціях з космологією, міфами, історичними подіями, формуються як абстрактні композиції, засновані на поєднанні геометричних форм і об'єктів із природних матеріалів. Основні форми репрезентації: акції, об'єкти, демонстрації фізичних процесів, споруди – у доквіллі, об'єкти і (або) документація (карта, опис, рисунок, фото), інсталяція – в інтер'єрі.

Твори українського ленд-арту орієнтовані на використання стихій (туман, вода, вогонь, дим, вітер тощо) і пов'язаних із ними фізичних процесів; їх тематика охоплює архаїку української культури, фантастичні світлові об'єкти, геометричні структури й кінетичні об'єкти. Основна форма демонстрації твору ленд-арту в ландшафті: об'єкт, інсталяція, іноді спостереження за процесом розчинення (змішування); в інтер'єрі – твір, принесений із доквілля; репліка на нього або його фото, відеодокументація.

Основні відмінності між українським та західним ленд-артом полягають у ставленні до місцевості, її історії, особливостей природного рельєфу, які лише у вітчизняній практиці суттєво впливають на зміст і художньо-проектні способи. Західна практика ленд-арту відрізняється тяжінням до формування масштабних творів, штучно побудованого рельєфу, розвиненою дизайнерською складовою.

8. Уперше встановлені принципи та способи формування концепції твору ленд-арту як об'єкта ландшафтного дизайну (контекстний і міфопоетичний). Контекстний принцип візуалізує дещо характерне (реальне) для цієї території в сьогоденні або минулому; міфопоетичний відтворює вигаданий дизайнером для цього простору міф (історію) або абстрактну ідею. Визначено, що автентичний матеріал може вказувати на контекст арт-ландшафту.

З'ясовано, що використання матеріалу залежить від типу ландшафту: в постійних арт-ландшафтах застосовується як природний матеріал (земля

(геопластика), камінь, дерево), так і штучний, у тимчасових – штучний. Залежно від матеріалу, арт-ландшафт формується засобами моделювання рельєфу (геопластика, камінь), створення об'єкта (камінь, дерево), встановлення інсталяції зі штучних матеріалів або створення «інсталяційного рішення» (інсталяційними предметами виступають дерева у поєднанні з каменем або іншими об'єктами зі штучних матеріалів).

9. *Перспективи* подальших досліджень полягають у вивченні протоленд-арту як механізму антихаотичної, біогенної дії у довкіллі, що зміцнить теоретичні та практичні засади цієї галузі мистецько-дизайнерської діяльності. Матеріали й висновки наукової роботи формують базу для подальших розвідок у рамках міждисциплінарних досліджень: впливу творів ленд-арту на емоційний стан людини (психологія); механізмів відновлення довкілля (екологія); формування інтелектуального й розвивального простору для дорослих і дітей (педагогіка).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях:

1. Кохан Н. М. Исследование основных тенденций развития ленд-арта // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв* : зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2005. № 7. С. 55–61.
2. Кохан Н. М. Особенности американского и европейского ленд-арта // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв* : зб. наук. пр. Харків: ХДАДМ, 2006. № 7. С. 53–63.
3. Кохан Н. Ленд-арт в Могрице – 9 лет. Особенности его произведений // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв* : зб. наук. пр. Харків: ХДАДМ, 2007. № 4. С. 128–139.
4. Кохан Н. М. Ленд-арт. Категория символических вмешательств // *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : зб. наук. пр. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2007. Вип. 32. С. 63–66.
5. Кохан Н. М. Экология и ленд-арт. Пути решения // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура* : зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2009. № 7. С. 39–54.
6. Кохан Н. М. Протоланд-арт как средство гармонизации окружающей среды. Древние времена и современность // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2012. № 14. С. 25–30.
7. Кохан Н. М. Исследование структуры произведений ленд-арта // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2013. № 3. С. 81–85.

8. Кохан Н. М. Творческие подходы как средство выразительности в ленд-арте // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство*: зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2013. № 4. С. 32–38.

9. Кохан Н. Тенденции развития ленд-арта // *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. Харків : ХДАДМ, 2014. Вип. 1. С. 114–120.

10. Кохан Н. Ленд-арт, як стимул появи нових тенденцій у ландшафтному дизайні // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1 (вип. 33). С. 201–207.

11. Кохан Н. М. Геопластика произведений ленд-арта // *Теорія та практика дизайну : збірник наукових праць (Сер. Технічна естетика)*. Київ : «Дія», 2015. Вип. 7. С. 102–116.

12. Kokhan N.M. Two integration principles of land-art creations in landscape (taking as an example works of Chris Drury) // *International Scientific Journal EURO-AMERICAN SCIENTIFIC COOPERATION : research articles*. Hamilton, Canada : «Accent Graphics Communications», 2016. Vol. 14. P. 11–14.

13. Кохан Н. М. Принципы ленд-арта, применяемые в ландшафтном дизайне (на примере геопластических арт-объектов) // *Научно-практический журнал Искусство и культура*. Витебск : Витебский государственный университет им. П. М. Машерова, 2017. № 1 (25). С. 29–32.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дослідження:

14. Кохан Н. М. Опыт неклассического вида искусства в творческом развитии студента // *Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції* : Зб. наук. праць. Суми-Київ: Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. С. 205–211.

15. Кохан Н. М. Украинский ленд-арт // *Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи*. Зб. тез за матер. Третьої Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 31 березня – 2 квітня 2005 р.). Луганськ : «Віртуальна реальність», 2005. С. 299–300.

16. Кохан Н. М. Ленд-арт в искусстве. Категории. Перспективы // *Європейське мистецтво на зламі століть: минуле в сучасному* : тези Міжнар. наук. конф. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. С. 32–34.

17. Кохан Н. М. Международный симпозиум ленд-арта // *Матер. наук. конф. за підсумками наук.-дослідної і наук.-метод. роботи кафедр СумДПУ імені А. С. Макаренка у 2006 р.* Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. С. 49–50.

18. Кохан Н. Языковая игра в раскрытии названия научного исследования : на примере художественный язык ленд-арта [сопоставительная характеристика в русском и английском языке] // *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : зб. наук. пр. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2008. Вип. 35. С. 95–98.

19. Кохан Н. М. Ленд-арт: проблема закрытого пространства // *Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції* : мат. III Міжнар. наук. конф. Суми 2013. С. 71–73.

20. Кохан Н. М. Принципы интеграции произведений ленд-арта в ландшафт // *Мат. Наук. конф. за підсумками наук.-дослідної і наук.-метод. роб. кафедр Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка у 2016р.* Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. С. 96–97.

21. Кохан Н. М. Контекстный и мифопоэтический принципы ленд-арта, как основа реализации художественно-коммуникативных функций в ландшафтном дизайне // *«Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи» та «Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття»* : зб. мат. Міжнар. наук.-метод. конф. проф.-викл. складу і мол. уч. в рамках IX Міжнар. форуму «Дизайн-освіта 2017», м. Харків, 9–12 жовтня 2017 р. Харків: ХДАДМ, 2017. С. 195–199.

22. Кохан Н. М. Ленд-арт и ноосферный подход в дизайне // *Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції* : мат. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 грудня 2017 р., м. Суми). Суми : Фоп Цьома С.П., 2017. С. 179.

23. Кохан Н. М. Ноосферное мышление в ленд-арте и ландшафтном дизайне (на примере произведений К. Друри и Ч. Дженкса) // *Функції дизайну в сучасному світі: виміри 2018* : Мат. Між нар. наук.-практ. конф. (22 –23 березня 2018 р.). Суми : ФОП Цьома С.П., 2018. С. 59–61.

АНОТАЦІЯ

Кохан Н. М. Ленд-арт у контексті сучасного ландшафтного дизайну. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07 – дизайн. Харківська державна академія дизайну і мистецтв. – Харків, 2019.

У роботі визначені *принципи формування концепції творів ленд-арту* як об'єктів ландшафтного дизайну (контекстний і міфопоетичний), розглянуті *способи їх формування щодо матеріалів створення (земля, камінь, дерево та штучні матеріали), встановлено ступінь інтеграції арт-ландшафтів (із залученням об'єктів ленд-арту) у сформовану ландшафтну структуру, яка визначена, як «Арт-ландшафт» та «Галерея арт-ландшафтів».* Запропонована *типологія творів ленд-арту* за ознаками простору та часу й арт-ландшафтів за ознакою тимчасовості. Вперше уведено в науковий обіг поняття *протоленд-арт, тимчасовий арт-ландшафт* (визначено термін *тимчасовий арт-ландшафт*). *Удосконалено* дефініцію термінів «ленд-арт», «арт-ландшафт». Зіставлені етапи розвитку ленд-арту в Америці та Європі, уточнено періодизацію розвитку ленд-арту. Вперше визначено основні етапи розвитку українського ленд-арту,

висвітлено його характерні ознаки. Підкреслено, що в українському дизайні ще не повною мірою реалізується творчий потенціал ленд-арту. Запропоновано *новий ракурс вивчення ленд-арту* як механізму «антихаотичної», «біогенної» дії на довкілля.

Ключові слова: *ленд-арт, ландшафтний дизайн, арт-ландшафт, довкілля, енвайромент, сучасне мистецтво, інтеграція.*

АННОТАЦІЯ

Кохан Н. М. Ленд-арт в контексте современного ландшафтного дизайна. – Квалификационная работа на правах рукописи. Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.07 – дизайн. Харьковская государственная академия дизайна и искусств. – Харьков, 2019.

Диссертация посвящена выявлению принципов и способов формирования арт-ландшафтов (с привлечением произведений ленд-арта). Введены в научный оборот понятия протоленд-арт, временный арт-ландшафт, усовершенствованы определения «ленд-арт», «арт-ландшафт», предложена типология произведений ленд-арта по признакам пространства и времени и арт-ландшафтов по признаку времени.

В результате анализа фактографических материалов предложено три этапа развития ленд-арта, как мирового художественного и дизайнерского явления: 1) становление ленд-арта (кон. 1940-х-кон. 1960-х гг.): идея использования земли как художественного материала, первые произведения в открытом и закрытом пространствах, первые произведения с признаками ландшафтного дизайна. 2) формирование и признание ленд-арта как художественного явления (кон. 1960-х–кон. 1970-х): первые акты институализации и музеефикации произведений ленд-арта. Формирование двух направлений в развитии арт-ландшафта (с привлечением произведений ленд-арта): как части арт-экспозиции и как объекта ландшафтного дизайна. 3) применение научных достижений в ленд-арте и ландшафтном дизайне (кон. 1970-х–до сих пор.): новый уровень понимания формирования произведений ленд-арта, где объединяются знания из различных областей науки и практики; решение художниками проблемы восстановления территорий, испорченных деятельностью человека; разработка камерных арт-ландшафтов и арт-ландшафтных парков.

В развитии украинского ленд-арта определены два этапа: 1) становление украинского ленд-арта (нач. 1970-х–1992 гг.): появление первых произведений с использованием в качестве художественного материала земли; единичные произведения и выставка в открытом пространстве; эксперименты с собственными телами; путешествие-наблюдение заброшенного жителями украинского села и использование реди-мейдов; акции и объекты с элементами

ленд-арта. 2) формирование украинского ленд-арта как самостоятельной области творчества (1992 – настоящее время): первые произведения без примесей акционизма как в открытом пространстве, так и в интерьере. Институализация ленд-арта: отечественные и международные фестивали, симпозиумы ленд-арта.

В результате анализа эмпирического материала определены особенности мировой и отечественной практики ленд-арта. Установлено, что мировая практика ленд-арта развивается в трех измерениях – как область современного искусства, дизайнерская практика и эффективное средство решения экологических проблем. В отличие от мировой практики украинский ленд-арт сначала тяготел к акционизму с подчеркнутой социально-политической тематикой, впоследствии сосредоточился на работе с окружающей средой, дизайнерская составляющая развита в меньшей степени.

Тематически арт-ландшафты западного мира построены на ассоциациях с космологией, мифами, историческими событиями, формируются как абстрактные композиции, основанные на сочетании геометрических форм и объектов из природных материалов. Основные формы репрезентации: акции, объекты, демонстрации физических процессов, сооружения (в окружающей среде), и объекты и (или) документация (карта, описание, рисунок, фото), инсталляция – в интерьере.

Произведения украинского ленд-арта ориентированы на использование стихий (туман, вода, огонь, дым, ветер и т.п.) и связанных с ними физических процессов; обращены к правдивней украинской культуре, тяготеют к созданию фантастических световых объектов, геометрических структур и кинетических объектов. Основная форма демонстрации произведения ленд-арта в ландшафте: объект, инсталляция, наблюдения за процессом растворения (смешивание) в интерьере – произведение, перенесенное из окружающей среды, реплика на него или его фото, видео документация.

Основные различия между украинским и западным ленд-артом заключаются в отношении к местности – ее истории, особенностям естественного рельефа, которые только в отечественной практике оказывают существенное влияние на его содержание и художественно-проектные способы. Западная практика ленд-арта отличается созданием масштабных произведений, искусственно сформированного рельефа, развитой дизайнерской составляющей.

В работе определены принципы и способы формирования концепции произведения ленд-арта как объекта ландшафтного дизайна (контекстный и мифопоэтический). Контекстный принцип визуализирует характерное (реальное) для данной территории в настоящем (или прошлом); мифопоэтический – воспроизводит вымышленный дизайнером для этого пространства миф (историю) или абстрактную идею.

Ключевые слова: *ленд-арт, ландшафтный дизайн, арт-ландшафт, природная среда, энвайромент, современное искусство, интеграция.*

ABSTRACT

Kohan N .M. Land-Art in the Context of Modern Landscape Design. – Qualifying work on manuscript rights.

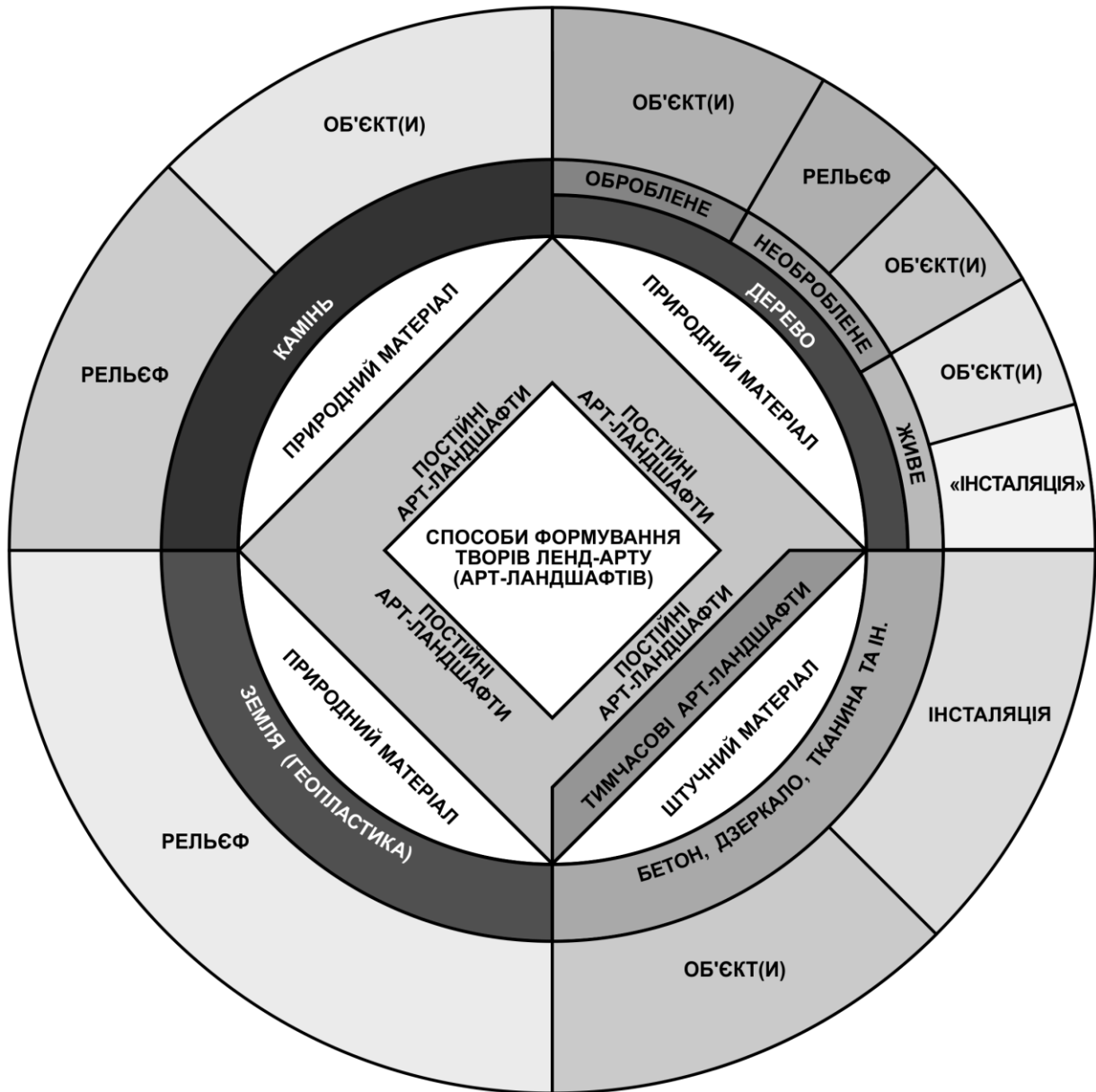
Dissertation for getting scientific Degree of Candidate of Art Studies (Ph.D.) on specialty 17.00.07-Design. The work is executed at the department of furniture design of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. The thesis defense will take place in the Kharkiv State Academy of Design and Arts (Kharkiv, 2019).

In the work the principles of forming the concept of land-art works as objects of landscape design (context and mythopoetic) are defined, the methods of their formation are considered in relation to the materials of their creation (soil, stone, wood and artificial materials). The degree of integration of art-landscapes (with the involving the objects of land-art) into the formed landscape structure points, defined as "Art-landscape" and "Art-landscapes gallery", is established. The typology of works of land-art (spatial and spatial-temporal) and art-landscapes (permanent and temporal) on the basis of temporality is proposed. The concept of protoland-art, the temporary art-landscape (the definition of the term temporary art-landscape was given) is put into use for the first time. The definitions of the terms "land-art", "art-landscape" have been improved. The stages of land-art development of in America and Europe have been harmonized and improved. The stages of Ukrainian land-art development were established for the first time, its characteristics were enlightened. It is noted that Ukrainian land-art has not yet received its development and potential fulfilment. A new perspective of the land-art study as a mechanism of "anti-chaotic", "biogenic" environmental influence was proposed.

Key words: *land-art, landscape design, art-landscape, environment, Environmental Art, contemporary art, integration.*

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ТВОРУ ЛЕНД-АРТУ (АРТ-ЛАНДШАФТА)		
КОНТЕКСТНИЙ ПРИНЦИП		МІФОПОЕТИЧНИЙ ПРИНЦИП
візуалізує дещо характерне (реальне) для даної території		відтворює створений дизайнером для цього простору <i>міф (історію)</i> або реалізує у ландшафті абстрактні ідеї
контекст місця розкривається в сьогоденні	контекст місця розкривається в історичному минулому	тематика позачасова

СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ ТВОРІВ ЛЕНД-АРТУ (АРТ-ЛАНДШАФТІВ)

Наукове видання

КОХАН Наталя Михайлівна

ЛЕНД-АРТ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО
ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
17.00.07 – дизайн

Підписано до друку 14.04.2019 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк: різнографія.
Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87